

Mga Pantambal nga Tanom

A.

NGARAN:

- Abuyog, Leyte – Abukado
- Calbiga, Western Samar - Abukado
- Palo, Leyte – Abukado
- San Miguel, Leyte – Abukado
- Tacloban, City – Abukado
- Gen. McArthur, Eastern Samar- Abukado

Scientific Name: *Persea americana mill*

Tambal hit :

- sakit ha kidney
  - sakit ha ngipon
  - samad
  - wati ha lawas
  - pagkasunog hit panit

Ginaanu paggamit:

Ginlalaso an dahon hini tas gin iinum an iya duga.

Pwidi gihap kaunon it hinog nga bunga hit iya puno.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Buungon

Calbiga, Western Samar – Aslum

Palo, Leyte – Aslum

San Miguel, Leyte – Aslum

Tacloban, City – Aslum

Gen. Mcarthur, Eastern Samar- Aranghita

Scientfic Name: *Citrus grandis*

Tambal hit:

Malingaw it ulo ug an may hiranat.

Gin aanupaggamit:

Ginpapaso an dahonhan aslum ngan amu an ginbubutang ha agtang hantawonga malingaw an ulo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Atis

Calbiga, Western Samar– Atis

Palo, Leyte – Atis

San Miguel, Leyte – Atis

Tacloban, City – Atis

Gen. McArthur Eastern Samar- Atis

Scientific Name: *Anona squamosa*

Tambalhit :

Kinagtan hin namok.

Gin aanu paggamit:

1. Dugmukonanusangahilawngabunga.
2. Kuhaonanduga (katas).
3. Ipahidandugadidtohanginkagtan.
4. Ipahidini makatulo hausakaadlaw.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Bayabas

Calbiga, Western Samar– Bayabas

Palo, Leyte – Mayabas

San Miguel, Leyte – Mayabas

Tacloban, City – Bayabas

Gen. McArthur, Eastern Samar- Bayabas

Scientific name: *Psidium guajava* L.

Gamit:

- Para hit samad nga narangrang
- Para hit maul-ol nga ngipon ngan gilagid.
- Para hit naguuro uro.

Gin aanu paggamit:

An dahon han mayabas amu an ginlalaso tas gin bubutang an dahon ngadto han samad para diri magrangrang.

Han mga naguuro uro pagpakaladkad kutob lima ka minutos hin upat tikadto unom na kutsarita na gin tinirustirus na dahon ha 18 ounce na tubig.Ig balhin ini ha burutangan ngan patugnawa.ngan inum ma $\frac{1}{4}$ ka baso, tulo tikadto upat kada oras.

Para hit masakit it ngipon pagsamsam ma duha tikadto tulo na mga bago na dahon/udlot ngan igbutang ha daot na ngipon.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Lagway

Calbiga, Western Samar– Gaway

Palo, Leyte – Gaway

San Miguel, Leyte – Gaway

Tacloban, City – Gaway

Gen. McArthur, Eastern Samar- Gaway

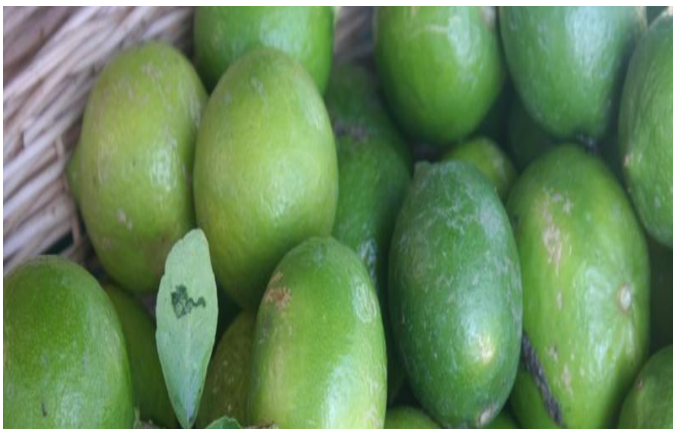
Scientific Name: *Colocasia esculenta*

Tambal hit:

Para samad.

Gin aanu paggamit:

An pal-akhandagmayamu an ginbubutang ha may samad.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Aslum

Calbiga, Western Samar– Tagbulilid

Palo, Leyte – Dayap

San Miguel, Leyte – Dayap

Tacloban, City – Aslum

Gen. McArthur, Eastern Samar- Tagbulilid

Scientific Name: *Citrus aurantifolia*

Gamit:

Ul-ol ug lipung ha ulo

Gin aanu paggamit:

Ginlalaso an iya dahon ngan katapos hit lima kaminutos pwidi na hiya immun.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Dulaw

Calbiga, Western Samar– Dulaw

Palo, Leyte – Dulaw

San Miguel, Leyte – Dulaw

Tacloban, City – Dulaw

Gen. McArthur, Eastern Samar- Dulaw

Scientific name: *curcuma longa laing*

Gamit:

Para hit ginkukumbulsyon

Gin aanupaggamit:

Ginkukurukuso it dahonnganigpabahoine hit tawongaginkukumbulsyon.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Gatas-Gatas

Calbiga, Western Samar– Gatas-Gatas

Palo, Leyte – Gatas-Gatas

San Miguel, Leyte – Gatas-Gatas

Tacloban, City – Gatas-Gatas/Tawa-tawa

Gen. McArthur, Eastern Samar- Gatas-gatas

Scientific Name: *Euphorbia hirta* Linn.

Tambal hit:

Hiranat nagn dengue.

Gin aanu paggamit:

Ginlalaso an iya dahon ngan gin iinum an duga.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Rabanas

Calbiga, Western Samar– Guyabano

Palo, Leyte – Gwanaba

San Miguel, Leyte – Gayubano

Tacloban, City – Guyabano

Gen. McArthur, Eastern Samar- Singko karabao

Scientific Name: *Annona muricata*

Tambal hit:

Para hit may sakit ha kidney.

Ginaanupaggamit:

An hinog nga bunga hit gwanaba amu an ginkakaonhantawongamaydasakit ha kidney.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Sili

Calbiga, Western Samar– Harang

Palo, Leyte – Harang

San Miguel, Leyte – Harang

Tacloban, City – Harang

Gen. McArthur, Eastern Samar- Sili

Scientific Name: *Capsicum annum*

Tambal hit:

Para hit magul-ol nga tiyan ngan para hit diri gin reregla nga babayi.

Gin aanu paggamit:

Ginlalaso an dahon han harang ngan an duga amu it iimmun.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Herba Buyna

Calbiga, Western Samar– Herba Buyna

Palo, Leyte – Herba Buyna

San Miguel, Leyte – Herba Buyna

Tacloban, City – Herba Buyna

Gen. McArthur, Eastern Samar- Herba Buyna

Scientific Name: *Mentha Cordifolia* Opiz

Gamit:

Para hit magul-ol it tiyan ngan nalilinop.

Gin aanupaggamit:

Gin papabaho an dahon hini hit tawo nga maul-ol it tiyan ngan hit nalilinop.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Herba Maria

Calbiga, Western Samar– Maria

Palo, Leyte – Herba Maria

San Miguel, Leyte – Herba Maria

Tacloban, City – Herba Maria

Gen. McArthur, Eastern Samar: Maria

Scientific Name: *Artemisia vulgaris* Linn.

Tambal:

Para ubo

Gin aanupaggamit:

Ginlalaso it dahon ngan an duga amu an igiinum han tawo nga may ubo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Igot

Calbiga, Western Samar– Igot

Palo, Leyte – Igot

San Miguel, Leyte – Malaigang

Tacloban, City – Igot

Gen. McArthur, EasternSamar- Igot

Scientific Name: *Syzygium cumini*

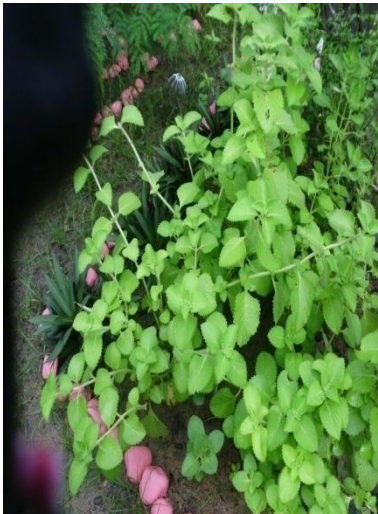
Tambal:

Hubag ha gilagid, uro-uro, dayabitis, samad

Ginaanu paggamit:

Ginpapakaladkaran an dahon ug bunga han igot ngan amu it igpapainum ngan pwidi ighugas han samad.

An bunga pwidi kaunon han tawo nga may dayabitis

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Klabo

Calbiga, Western Samar– Klabo

Palo, Leyte – Klabo

San Miguel, Leyte – Klabo

Tacloban, City – Klabo

Gen. McArthur, EasternSamar- Kalabo

Scientific name: *Coleus aromaticus Benth.*

Tambal hit:

Para hit ubo

Gin aanu paggamit:

Gintutudtod an dahon hasta nga may gumawas nga duga.

An duga amu an iinumun han tawo nga may ubo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Kalatsutsi

Calbiga, Western Samar– Kalatsutsi

Palo, Leyte – Kalatsutsi

San Miguel, Leyte – Kalatsutsi

Tacloban, City – Kalatsutsi

Gen. McArthur, Eastern Samar- Kalatsutsi

Scientific Name: *Plumeria acuminata* Ait

Tambal hit:

Para hit katol ha panit ngan dupang.

Tambal ha asma ngan ul-ol ha ngipon.

Gin aanupaggamit:

1. Kuhaa an tagok ngan duga tikang han mga dahon ngan punu-a ini.
2. Saguli hin lana han lubi.
3. Ibanyos an hinalo didto ha naapektuhan nga panit
4. Gamiton ini kaduha (2) ha usa kaadlaw.

Kagid (Scabies)

1. Pakaladkari an usa katasa nga tiniros nga mga dahon ngan usa Nga gamay nga sanga didto han $\frac{1}{2}$ nga tasa nga lana hin lubi. Sakobhin 15 minutos.
2. Patugnawonnganibutangini ha usangabotelya.
3. Katimakarigo, butangan o pahiran an naapektuhannga parte han lawas.

Gin tutud-tud it panit hini nga tanum tapos gin bubutang ha maul-ol nga(gums)gilagid para diri mag inul-ol it ngipon, it iya naman dahon o bukad gin gagamit para pagbulong hin sakit na asma.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Kantutay

Calbiga, Western Samar– Kantutay

Palo, Leyte – Kantutay

San Miguel, Leyte – Kantutay

Tacloban, City – Kantutay

Gen. McArthur, Eastern Samar- Kantutay

Scientific name: *Lantana camara* L.

Tambal hit:

Tambal hit lagdos hit tiyan

Para hit uro-uro/ diarrhea

Ginaanu paggamit:

Gin lalaso an dahon han kantutay nagan amu an igpapainum han tawo nga nalagdos ngan naguuro-uro.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Papaya

Calbiga, Western Samar– Kapaya

Palo, Leyte – Kapaya

San Miguel, Leyte – Kapaya

Tacloban, City – Kapayas

Gen. McArthur, EasternSamar- Kapaya

Scientific name: *Carica Papaya*

Gamit:

Para appendicitis

Gin aanu paggamit:

An bunga han kapaya amu an ginkakaon han tawo nga may appendicitis. Pwidi gihap ini utanutun nga ginbubutangan hin hatok hin lubi.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Lagundi

Calbiga, Western Samar– Lagundi

Palo, Leyte – Lagundi

San Miguel, Leyte – Lagundi

Tacloban, City – Lagundi

Gen. McArthur, EasternSamar- Lagundi

Scientific Name: *Vitex negundo* L.

Tambal hit:

Para asma, ubo ngan hiranat.

Ginaanupaggamit:

Ginlalaso an dahon han lagundi ngan amu an ginpapainum han tawo nga may hiranat, asma ngan ubo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Libas

Calbiga, Western Samar– Libas

Palo, Leyte – Libas

San Miguel, Leyte – Libas

Tacloban, City – Libas

Gen. McArthur, EasternSamar- Libas

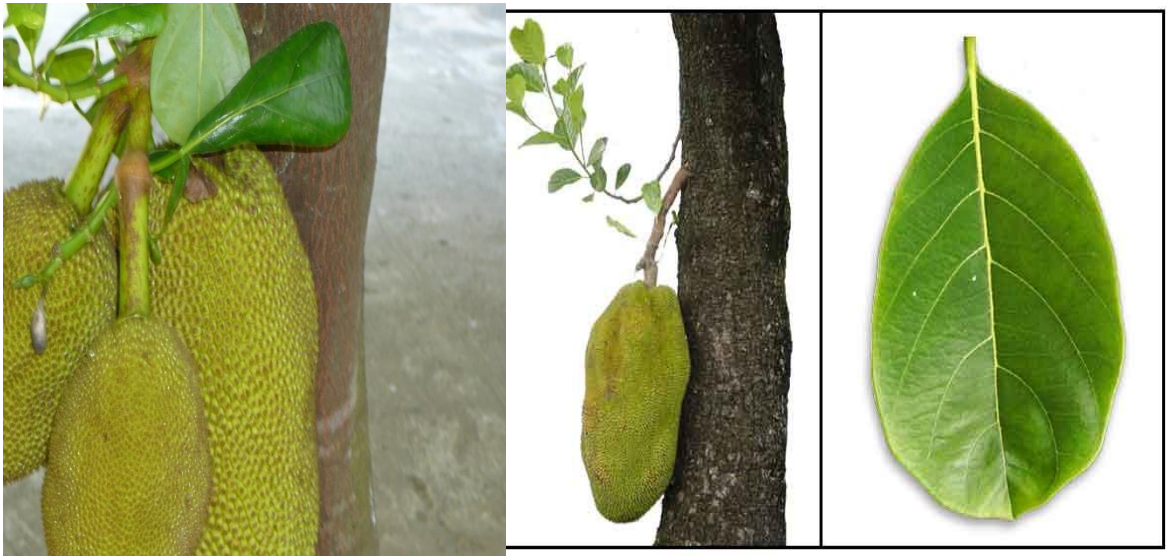
Gamit:

Para ubo

Gin aanu paggamit:

Ginlalaso an dahon ngan amu an ginpapinum han tawo nga may ubo.

Pwidi gihap an bunga nga hinog amu an kaunun han tawo nga may ubo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Nangka

Calbiga, Western Samar–Langka

Palo, Leyte – Langka

San Miguel, Leyte – Langka

Tacloban, City – Langka

Gen. McArthur, Eastern Samar- Langka

Scientific Name: *Artocarpus heterophyllus lam*

Tambal hit:

Para diarrhea ngan kagat hin halas.

Ginaanupaggamit:

1. Pakaladkari an gamut han langka.
2. Ngan ipainum ini dayon.

Kinag tan hin halas

1. An iya tagok, halu-I hin su-oy.
2. Ngan ipainum.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Lakdan

Calbiga, Western Samar–Ginlakdan

Palo, Leyte – Lakdan

San Miguel, Leyte – Lakdan

Tacloban, City – Lakdan

Gen. McArthur, Eastern Samar- Ginlakdan

Scientific Name: *Blumea balsamifera*

Gamit:

Para ubo

Gin aanu paggamit:

An dahon han lakdan amu an gintutudtud tas an iya duga amu an ginpapainum han tawo nga may ubo.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Limon

Calbiga, Western Samar– Kidya

Palo, Leyte – Limunsito

San Miguel, Leyte – Limunsito

Tacloban, City – Limunsito

Gen. McArthur, Eastern Samar-

Scientific Name: *Citrus microcarpa*

Tambal hit:

Ubo, sip-on, ngan ul-ol ha but-ol

Gin aanu paggamit:

Gintatapasan an limunsito ngan ginpupuga. An duga nga nakukuha amu an iimnun.
Pwidi gihap maglaso hin tubig ngan an igitimpla amu an duga han limunsito.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Ahos

Calbiga, Western Samar–Lasuna

Palo, Leyte – Lasuna

San Miguel, Leyte – Lasuna

Tacloban, City – Lasuna

Gen. McArthur, EasternSamar- Ahos

Scientific Name:*Alium sativum*

Gamit:

Para hit maul-ol nga ngipon

Gin aanu paggamit:

Gintutudtod an lasuna ngan igbubutang ngadto hit dapit nga maul-ol nga ngipon.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Lubi

Calbiga, Western Samar–Lubi

Palo, Leyte – Lubi

San Miguel, Leyte – Lubi

Tacloban, City – Lubi

Gen. McArthur, Eastern Samar- Lubi

Scientific Name: *Cocos nucifera* Linn

Tamba hitl:

Pampaupay hin daloy hin ihi, UTI, ngan sakit ha tiyan

Ginaanu Paggamit:

An bunga han lubi nga tinatawag nga silot amu an ginkukuha, tas an sabaw hini amu an giniinum han tawo nga may UTI ngan masakit it tiyan.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Luy-a

Calbiga, Western Samar–Luya

Palo, Leyte – Luy-a

San Miguel, Leyte – Luy-a

Tacloban, City – Luy-a

Gen. McArthur, EasternSamar- Luy-a

Scientific Name: *Curcuma longa*

Gamit:

Para arthritis ngan rayuma

Para ul-ol ha but-ol

Gin aanu paggamit:

Ginlalaso an luy-a hasta nga kumaladkad tapos kun baga tumugnaway pwidi na immun.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Mangga

Calbiga, Western Samar– Mangga

Palo, Leyte – Mangga

San Miguel, Leyte – Mangga

Tacloban, City – Mangga

Gen. McArthur, Eastern Samar- Mangga

Scientific Name: *Mangifera indica*

Tambal:

-gin gagamit ini pagtambal ha rayuma o mga magluya na it mga tuhod.

-an dahon han mangga pwide gamiton para ha pagtambal hit mga diabetic,sakit ha but-ol,ngan ubo.

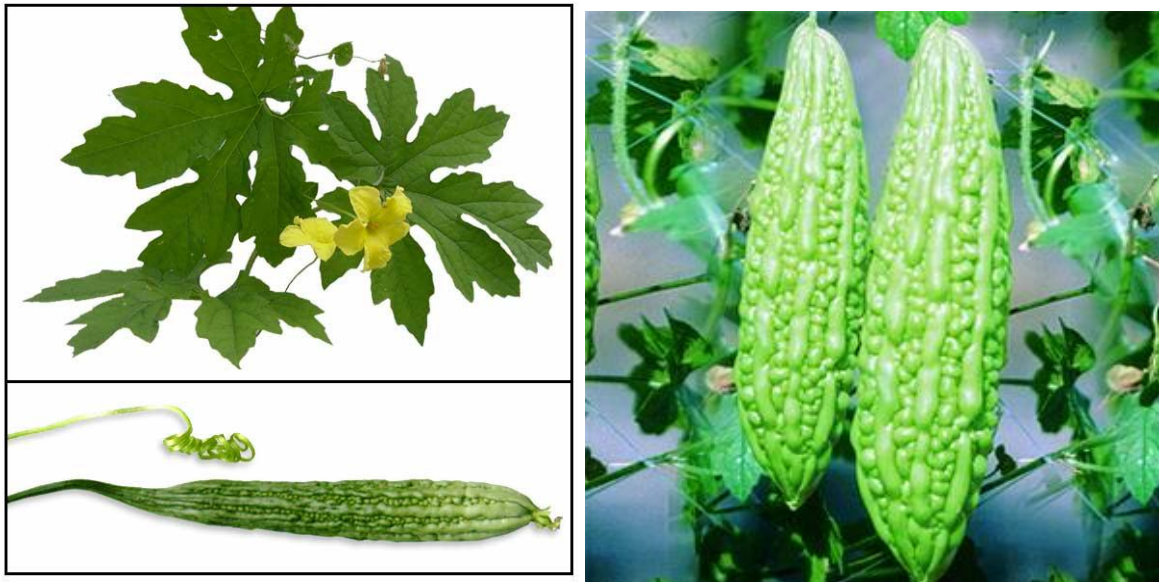
-an bukad liwat hit mangga kay pwide gihap gamiton ha mga nag uuru-uro.

-pwide gihap para hit may sakit ha tiyan.

-it pagkinaon liwat hit manga na may ada asin napa iban hin uhaw,ngan kapaso ha lawas na tikang it sirak han adlaw.

Ginaanu Paggamit:

-pag butang hini nga dahon ha usa ka surudlan,ngan humuli ini hiya bug-os na gab-i tas amo it imna hasta maubos

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Mariguso

Calbiga, Western Samar–Kukwa

Palo, Leyte – Mariguso

San Miguel, Leyte – Mariguso

Tacloban, City – Mariguso

Gen. McArthur, Eastern Samar- Kukwa

Scientific Name: *Momordica charantia* L. *Amargoso*

Tambal:

Diabitis, wati ha tiyan, samad, ul-ol ha tiyan, naguuro-uro.

Ginaanu Paggamit:

Ginuutan an bunga. Pwidi gisahun.

An mga liso hini kay gindudumog, ngan ginpapainum tulo ka bises ha usa ka adlaw, para dire gud mag sinakit it tiyan.

An dahon gihap hini niya, ngan mga liso na gin himo na pulbura kay gin gagamit ha samad.

Gin lalaso it dahon hini, ngan ginpapainum hit may ada mga wati ha tiyan, ngan mga nag uuru- uro, gin iinum ini niya tulo ka bises ha usa ka adlaw.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Patola

Calbiga, Western Samar– Patola

Palo, Leyte – Patola

San Miguel, Leyte – Patola

Tacloban, City – Patola

Gen. McArthur, Eastern Samar- Patola

Scientific Name: *Luffa acutangula* Linn.

Gamit:

Para high blood

Gin aanu paggamit:

Ginuutan an bunga han patola. Pwidi ini haluan hin hatok hin lubi tas amu na it pwidi kaunon han tawo nga high blood.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Pinya

Calbiga, Western Samar– Pinya

Palo, Leyte – Pinya

San Miguel, Leyte – Pinya

Tacloban, City – Pinya

Gen. McArthur, Eastern Samar- Pinya

Scientific Name: *Ananas comosus*

Tamba hit:

Wati ha tiyan/ pampapurga

Ginaanu paggamit:

An bunga nga hinog amu an ginkakaon han tawo nga damu it wati ha sulod han tiyan

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Saging

Calbiga, Western Samar– Saging

Palo, Leyte – Saging

San Miguel, Leyte – Saging

Tacloban, City – Saging

Gen. McArthur, Eastern Samar- Saging

Scientific Name: *Musa acuminata*

Tambal hit:

-gin gagamit ini na tambal ha mga samad, ngan mga abre na mga samad ha panit

-an abo hine na tanom kun sunugon, dakot gamit ha may ada mga ulcer.

`-an dinurog na puso han saging kay tambal ha paso.

-an mga berdi na dahon hine nga saging kay maupay na tambal ha may ada sakit ha mata, an dahon gihap hine kay mabisa na tambal ha mga samad samad.

-it may ada anemia, an saging kay usa na maupay na tambal para bumalik it kusog ha lawas.

Gin aanu paggamit:

-an bukad hine na saging kay pwide lutuon ngan kaunon hit may ada diabetes.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Sida-sida

Calbiga, Western Samar– Pansit -pansit

Palo, Leyte – Sinaw-sinaw

San Miguel, Leyte – Sinaw-sinaw

Tacloban, City – Sinaw-sinaw

Gen. McArthur, Eastern Samar – Pansit-pansit

Scientific Name: : *Peperomia pellucida* Linn.

Tambal hit:

Para hit kinagtan han namok

Gin aanu paggamit:

An dahon amu an gintutudtod ngan an iya duga amu an ginbubutang han kinagtan han namok.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Sunting

Calbiga, Western Samar– Sunting

Palo, Leyte – Sunting

San Miguel, Leyte – Sunting

Tacloban, City – Sunting/ Bayas-bayabasan

Gen. McArthur, Eastern Samar- Sunting

Scientific Name: *Cassia alata* L

Gamit:

Panga-ngatol

Kinagtan hin mananap

Ginaanu paggamit:

Gin tutud-tud it dahon tapos gin hihirog kun diin may apektado nga parti ha lawas.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Tanglad

Calbiga, Western Samar– Tanglad

Palo, Leyte – Tanglad

San Miguel, Leyte – Tanglad

Tacloban, City – Tanglad

Gen. McArthur, EasternSamar- Tanglad

Scientific name: *Andropogon citratus*

Tambal hit:

Para high blood

Ginaanu paggamit:

Ginlalaso liwat it tanglad ngan amu an ginpapainum han tawo nga may high blood.

Ngaran:

Abuyog, Leyte – Yahong-Yahong

Calbiga, Western Samar– Yahong-yahong

Palo, Leyte – Yahong-yahong

San Miguel, Leyte – Yahong-yahong

Tacloban, City – Yahong-yahong

Gen. McArthur, Eastern Samar- Yahong-yahong

Scientific Name: *Centella Asiatica*

Gamit:

Para hit mga high blood.

Gin aanu paggamit:

Gin huhugasan an dahon ngan direktso sasamsamun.

Pito nga dahon han gutucola it dapat samsamun kada adlaw.